

11.2 ТАЛАБАЛАР ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТ ИШЛАРИ, ИҚТИДОРЛИ ТАЛАБАЛАР БИЛАН ИШЛАШ

**Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг
“Иқтидорли талабаларни излаш, аниқлаш ва уларни мақсадли
тайёрлаш тўғрисида “Низом” ни тасдиқлаш ҳақида” 1998 йил 10 июл
185 сонли
БУЙРУҒИ**

Ўзбекистон Республикаси “Таълим тўғрисида” Қонуни ва Кадрлар
тайёрлаш миллий дастурига мувофиқ

БУЮРАМАН:

1. Илова этилган “Иқтидорли талабаларни излаш, аниқлаш ва уларни мақсадли тайёрлаш тўғрисида Низом” тасдиқлансин;
2. Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 02.04.1994 й. 83-сон буйруғи ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

ИҚТИДОРЛИ ТАЛАБАЛАРНИ ИЗЛАШ, АНИҚЛАШ ВА УЛАРНИ МАҚСАДЛИ ТАЙЁРЛАШ ТЎҒРИСИДА НИЗОМ

**Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлигининг “10” июль 1998 йил 185 сон буйруғи билан
тасдиқланган**

1. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1.1. Низом, Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни ва Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури талабларига мувофиқ қўллаб чиқилган ва унда иқтидорли талабаларни излаш, аниқлаш тартиби ҳамда улар билан мақсадли ишлашнинг шакл ва услублари белгиланган.

Иқтидорли ёшлар - Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий ва иқтисодий тараққиёти ҳамда унинг жаҳон ҳамжамиятида муносиб ўрин эгаллашини таъминловчи муҳим омил ва миллат зийнати ҳисобланади.

1.2. Иқтидорли талабалар махсус психологик, педагогик тест ўтказиш орқали аниқланади. Улар мақсадга интилиш, қатъийлик ва меҳнатсеварлик каби фазилатлари ҳамда ижодий фаолият билан шуғулланиш истаги билан ажралиб турадилар.

1.3. Иқтидорли талабаларни излаш, аниқлаш ва мақсадли тайёрлашнинг асосий мақсади - республиканинг илмий ва ижодий салоҳиятини ривожлантирувчи интеллектуал элитани тайёрлаш ва бу борада юксак истеъдод соҳибларига, билимнинг тегишли соҳалари ва фаннинг аниқ йўналишлари бўйича ўз табиий қобилиятларини намоён

этиш ва ривожлантириш, ўзларидаги ноёб истеъдодни рўёбга чиқариш учун имкониятлар яратишдир.

1.4. Иқтидорли талабаларни мақсадли тайёрлаш вазифалари:

- иқтидорли талабаларнинг интеллектуал салоҳияти чуқур билим олишга ва қобилиятларини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратиш;
- малакали профессор - ўқитувчиларни иқтидорли талабалар билан индивидуал ишлашга жалб этиш;
- илм-фан тараққиётининг устувор йўналишлари бўйича илмий тадқиқот ишларига иқтидорли талабаларни кенг жалб этиш;
- иқтидорли талабалар бўйича республика банки ва мониторингини шакллантириш;
- махсус ўқув дастурлари ва прогрессив педагогик технологияларни ишлаб чиқиш;
- буюртмачилар талабларини қондирувчи малакали, ҳар томонлама камол топган кадрларни тайёрлаш.

2. ИҚТИДОРЛИ ТАЛАБАЛАРНИ ИЗЛАШ, АНИҚЛАШ ҲАМДА УЛАР ФАОЛИЯТИНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

2.1. Олий ўқув юртларида иқтидорли талабаларни излаш ўқишнинг дастлабки кунларидан касбга йўналтириш ишларини олиб бориш жараёнида амалга оширилади.

2.2. Иқтидорли талабалар, бошланғич билимлар ҳисобга олинган ҳолда, психологик ва педагогик тестлар ўтказиш орқали қобилиятнинг ривожланганлик даражасига қараб аниқланади.

2.3. Аниқланган иқтидорли талабани мақсадли тайёрлаш қуйидаги ўқув-ижодий, тарбиявий масалалар ва йўналишлардан иборат:

- кенгайтирилган ўқув режаси бўйича ўқиш қўшимча малакага эга бўлиш (танланган йўналиш бўйича: чет тилидан таржимон; ЭВМ дастурчиси; касб-ҳунар коллежи ўқитувчиси ва ҳоказо);
- мақсадли дастур бўйича яқка тартибда (индивидуал) ўқитиш;
- чуқурлаштирилган дастур бўйича ўқитиш (фундаментал фанлар; умумкасбий фанлар: менежмент, маркетинг, аудит; ҳуқуқий фанлар; экология ва бошқалар);

2.4. Буюртмачилар талабларига асосланган ҳолда олий ўқув юрти иқтидорли талабаларнинг касбий йўналиши, ўқув-ижодий ва тарбиявий тайёргарлигининг қўшимча йўналишларини белгилаши ва таълим хизматларини жорий этиш мумкин.

2.5. Иқтидорли талабаларни мақсадли тайёрш дастурларида қуйидаги омиллар назарда тутилади:

- фанларни юқори даражада ўзлаштириш;

- компьютер билимдонлиги ҳамда программалаштириш;
- чет тилларидан бирини пухта эгаллаш;
- курс ва битирув ишларини ҳамда магистрлик диссертациясини ёзишда компьютер ва чет тилидан самарали фойдаланиш;
- илмий-ижодий ишларни бажариш жараёнида мустақил фикрлаш, янги фикр ва мулохазаларни билдириш, амалда тадбиқ этиш;
- соҳа бўйича мустақил билим олишга йўналтириш ва илм-фан соҳасидаги янгиликларни тезкорлик билан эгаллаш хусусиятларини шакллантириш;
- давлатнинг ички ва ташқи сиёсатини тўғри тушинадиган ва уни қўллаб-қувватлайдиган, ватанпарвар, баркамол инсон этиб шакллантириш;

3. ИҚТИДОРЛИ ТАЛАБАЛАР БИЛАН ИШЛОВЧИ РАЎБАР ВА ПРОФЕССОР-ЎҚИТУВЧИЛАРНИ ТАНЛАШ

3.1. Иқтидорли талабаларга дарс беришга илмий даражали ва талабани мақсадли тайёрлаш дастури бўйича етарли билимга эга бўлган профессор-ўқитувчилар жалб этилади.

3.2. Иқтидорли талабаларга илмий раўбар этиб, ижодий ва услубий ишлаш тажрибасига эга бўлган, ўқув-услубий ва илмий фаолияти бўйича рейтинг юқори бўлган профессор ва доцентлар тайинланади.

- 3.3. Иқтидорли талабалар илмий раўбарларининг асосий вазифалари:
- иқтидорли талабаларни мақсадли тайёрлаш дастурини тузиш ва уни амалга оширишга раўбарлик қилиш;
 - иқтидорли талабалар билан ишлаш бўйича етакчи хорижий давлатлардаги илғор тажрибаларни ўрганиш ва уларни ўз фадлиятида қўллаш;
 - янги педагогик технология, компьютер технологияси ва видео-аудио техникаларини ўқув жараёнида кенг қўллаш.
 - мақсадли дастурни муваффақиятли бажараётган иқтидорли талабаларни моддий ва маънавий раўбатлантириш бўйича таклифлар киритиш.

4. ИҚТИДОРЛИ ТАЛАБАЛАР БИЛАН ИШЛАШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

- 4.1. Иқтидорли талабалар билан ишлашнинг шакл ва услублари:
- ўқитишни индивидуаллаштириш;
 - талабаларнинг интеллектуал салоҳияти ва қобилият имкониятларини билим олишга йўналтириш;
 - талабалар қобилиятини ривожлантириш учун максимал шарт-шароитлар яратиш.
- 4.2. Олий ўқув юртларида “Иқтидорли талабалар билан ишлаш бўлими”ни ташкил этиш ва унинг раўбарини илмий даража ва унвонга эга бўлган психолог ёки педагог сафидан тайинлаш.

4.3. Психологик ва педагогик тестлар асосида иқтидорли талабаларни аниқлаш, уларнинг рўйхатини тузиш, ҳамда илмий раҳбар ва маслаҳатчиларни белгилаш.

4.4. Иқтидорли талабалар билан ишлашни сифатли ташкил этиш мақсадида университет (институт), факультет ва кафедраларда қуйидаги иш қўғозларини юритиш тавсия этилади:

- иқтидорли талабалар билан ишлаш бўлимининг Низоми;
- иқтидорли талабалар билан ишлаш бўлимининг иш режаси;
- йиллик ҳисоботлар;
- иқтидорли талабаларга оид ректорнинг буйруқлари;
- факультет, кафедралар бўйича иқтидорли талабалар рўйхати;
- мураббийларнинг иқтидорли талабалар бўйича берган тавсиялари ва унга илова қилинган ҳужжатлар ва фотосуратлар;
- конференция, олимпиада, танлов, викторина ўтказилишига оид ҳужжатлар;
- иқтидорли талабаларни излаш ва уларни мақсадли тайёрлашга тегишли Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари, Вазирлар Маҳкамасининг Қарорлари, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг буйруқлари ва Ҳайъат қарорлари;
- хат аризаларни қайд этиш китоби.

4.5. Мақсадли тайёрлашнинг ўқув-ижодий ва тарбиявий дастури иқтидорли талаба томонидан танланади ва унинг бажарилиши бўйича назорат муддатлари кўрсатилган шахсий ўқув режа ва илмий-ижодий ишлар режаси тузилади, ҳамда факультет Илмий кенгаши тавсиясига биноан олий ўқув юртининг фармойиши билан тасдиқланади.

4.6. Илмий раҳбар иқтидорли талаба ва чуқурлаштирилган ҳолда ўрганилиши назарда тутилган фан ўқитувчилари билан ҳамкорликда қўшимча ишчи дастур ва тематик-календарь режасини тузади.

4.7. Юқори кўрсаткичларга эришган иқтидорли талабаларга “Иқтидорли талабалар билан ишлаш бўлими” тавсиясига биноан, айрим фанлар бўйича дарсларга (ўқитувчининг розилиги билан) эркин қатнашиш ҳуқуқи берилиши мумкин.

4.8. Ҳар ўқув йилининг якунида иқтидорли талабанинг қобилияти, ўқув-илмий ва сифатларининг рейтинги аниқланади, ҳамда унинг шахсий делосига тикилади.

5. ИҚТИДОРЛИ ТАЛАБАЛАР БИЛАН ИШЛАШ БЎЛИМИНИНГ ВАЗИФАЛАРИ:

- иқтидорли талабаларни излаш ва аниқлашни ташкил этиш;
- таълим олаётган иқтидорли талабаларнинг интеллектуал салоҳиятини мунтазам равишда аниқлаб бориш;

- иқтидорли талабаларнинг мойиллигига қараб, уларни мақсадли тайёрлашни уюштириш;
- чет тили ва компьютерни мукамал эгаллаш мақсадида машғулотларни ташкил этиш;
- фундаментал илмий-тадқиқот ишларига, илмий тўғаракларга ва муаллифлик жамоаларига жалб қилишни уюштириш;
- иқтидорли талабаларни илмий мақолаларини чоп этишга, ҳамда уларнинг илмий ишлари ва илмий ишланмаларини амалиётга жорий этишда кўмаклашиш;
- иқтидорли талабаларни республика ва ҳалқаро миқёсда ўтказиладиган илмий анжуманларда иштирок этишини таъминлаш ҳамда хорижий давлатларга ўқишга ва стажировкага юборишни ташкил этиш;
- иқтидорли талабалар сафидан Ўзбекистон Республикаси давлат стипендияларига номзодларни махсус тайёрлаш;
- иқтидорли талабаларни илм ва фан арбоблари, ишлаб чиқариш корхоналарининг раҳбарлари ва йирик мутахассислари билан учрашувларини ташкил этиш;
- иқтидорли талабалар учун ихтисослик бўйича касб ўйинларини ташкил этиш;
- иқтидорли талабалар ўртасида мунтазам равишда социологик тадқиқотларни ўтказиб туриш;
- маркетинг тадқиқотлари, буюртмачилар талабларини чуқур ўрганиш ва ташкил қилаётган таълим хизматлари банки асосида иқтидорли талабаларга бозор конъюктурасини белгиловчи фанларни танлашда ёрдам кўрсатиш;
- замонавий ахборот тизимидан фойдаланишга шарт-шароитлар яратиш.

6. ИҚТИДОРЛИ ТАЛАБАЛАР ВА УЛАРНИНГ РАҲБАРЛАРИНИ РАЎБАТЛАНТИРИШ ВА ТАҚДИРЛАШ

6.1. Иқтидорли талабаларни мақсадли тайёрлаш дастурига сарфланадиган ҳаражатлар олий ўқув юрти ҳисобидан амалга оширилади.

6.2. Юқори кўрсаткичларга эришган илмий-ишлар бўйича шахсий режани намунали бажарилган иқтидорли талабала, уларга бириктирилган раҳбарларнинг тавсияларига мувофиқ ўқув йили якуни бўйича олий ўқув юртлари раҳбарияти томонидан моддий ва маънавий жиҳатдан рағбатлантирилишлари ва тақдирланишлари мумкин.

6.3. Иқтидорли талабаларни кўшимча равишда рағбатлантириш ва тақдирлаш турлари олий ўқув юртларининг имкониятларидан келиб чиққан ҳолда, кенгайтирилиши мумкин.

6.4. Буюртмачи корхона ташкилот ва муассаса иқтидорли талабаларга кўшимча стипендия белгилаши мумкин.

6.5. Иқтидорли талабалар билан ишлашда юқори натижаларга эришганларни (олимпиада, танлов, талабалар илмий ишлари кўригида ғолиб чиққан, илмий мақолалари chop этилган ва ҳақозо) илмий раҳбар, консультант ва ўқитувчилар “Иқтидорли талабалар билан ишлаш бўлими” томонидан қуйидаги рағбатлантириш ва тақдирлашга тавсия этиладилар:

- Вазирлик ва олий ўқув юртининг буйруғи билан ташаккурнома эълон қилиш;

- қўшимча ойлик маош белгилаш (агар умумий рейтинг ҳам юқори бўлса);

- ўқув йили якуни бўйича уч ойлик маош миқдорда мукофатлаш;

- фахрий унвонларга тавсия этиш;

- чет элга стажировка ва тажриба алмашишга юбориш;

- дам олиш масканлари ва санаторияларга йўлланма бериш;

- буюртмачи ташкилот иқтидорли талабаларнинг илмий раҳбарлари, маслаҳатчилари ва ўқитувчиларига қўшимча ойлик маош белгиланиши мумкин.